

ЛИ СИГЕЛ

ЧИСТО ЗЛО

Ју Несбе и успон скандинавске крими-прозе

Као рани тинејџер, норвешки крими-писац Ју Несбе (Jo Nesbø) доживео је напад панике. Сунце је тек зашло у Молдеу, градићу на западној обали Норвешке у ком је одрастао, и стан у ком је живео са својим родитељима и два брата био је потпуно тих. Почеле су да га опседају мисли о смрти и визије заробљености у мртвачком сандуку под земљом. Отрчао је свом оцу, Перу, пробудио га из дремежа и упитао га шта се дешава када човек умре. „Да ли заиста желиш да знаш?” – упитао га је отац. Дечак је инсистирао. „Све постане црно” – одговорио је.

На бујном пољу скандинавске крими-прозе, Несбеове књиге се истичу по свом црнилу. Написао је десет романа о истрагама Харија Хулеа, циничног детектива алкохоличара из полицијске станице у Ослу. Хуле, који је и деструктиван и аутодеструктиван, увек успева да ухвати свог човека, али при крају приче случајно проузрокује смрт некога кога воли, или постане зависник од опијума, или бива унакажен. У завршном делу *Фанџома*, деветог романа у овој серији, Хари је упуцан из непосредне близине. Тек кад зађете дубоко у следећу књигу, *Полиција*, сазнајете да ли је он још увек жив.

Несбеу се допада да на такав начин цепка заплете и да се играва са жанровским конвенцијама. Ту своју вештину приписује слушању свог оца и својих рођака како изнова и изнова причају исте приче. „За мене, као приповедача, то је била школа” – рекао ми је Несбе. „Ту није реч о поенти приче већ о томе како су они градили причу око те поенте.” Одмах потом је додао: „Плаћен сам читаво богатство за то да радим нешто што долази сасвим природно.”

Несбеови романи о Харију Хулеу продати су у 23 милиона примерака и преведени на четрдесет језика. Он је такође аутор популарне књиге за децу *Працак за њрдење докџора Прокџора*, као и серије романа написане под књижевним псеудонимом Том Јохансен. Филм који је снимљен по његовом роману *Ловци на злате* из 2008. године остварио је највећу зараду у историји Норвешке. Његов књижевни успех учинио га је првом звездом интернационалне поп-културе у земљи. Осим неколико притужби у вези са језивим насиљем у његовим романима – у једној епизоди лице и грло неке жене скидала је експлозивна метална кугла која јој је силом угурана у уста – јавне замерке Несбеу су ретке. Упркос томе што је његов сапутник у вожњама бициклом Јенс Столтенберг, по други пут премијер Норвешке, претходних дана био изабран за шефа НАТО-а, ипак се одазвао на мој позив да каже нешто о Несбеу: „Он је врло симпатичан, фин момак.”

Утисак Несбеове отпорности на критику протеже се и преко оних институција које у његовој прози баш и нису третиране уз много поштовања. Отишао сам у посету Хансу Сверу Шеволду, начелнику полиције у Ослу и питао сам га шта мисли о томе што Несбе полицију Осла представља као врло искварену. Поруменео је. Иза његових црно уоквирених наочара очи су се навлажиле, а он се несигурно, више за себе, смешкао. „То је фикција. Ви то знате” – рекао је Шеволд. Потом је, имајући на уму Несбеов портрет шефа полиције из књиге *Полиција*, склизнуо у прво лице: „Чак и да имам аферу са једним од локалних полицајаца...” Прекинуо сам га упитавши да ли је та прича истинита. „Нимало!” – крикнуо је шеф Шеволд. „Па то је фикција!” – смејао се. Затим је уверљиво додао: „Уживам у читању Ју Несбеа јер је узбудљиво већ од треће странице.”

У Несбеовим романима често је присутна она мрачна страна односа између родитеља и детета: сумњиво очинство у *Снешку* (у ком се убица свети удатим женама које су добиле дете са другим човеком, при чему су своје мужеве убедиле у то да је дете њихово), или очинско пожртвовање у *Фанијому* (у ком Хари пре дозвољава себи да буде убијен него да свог вољеног сурогат сина ухапси због убиства). У *Леонарду* Харијев однос према Олаву, оцу који болује од рака и којег воли, али са којим никада није успео истински да се повеже, заузима значајно место у настанку заплета. Затрпан у снегу због махинација зликоваца, Хари чује Олавов глас који га охрабрује да одустане: „Плашио си се мрака, али то те није спречило да идеш тамо.” Али Несбе даље пише: „Олав Хуле би морао да иде испред; морао би да буде бар толико од јебеног оца!”

Овог месеца Несбе треба да објави роман који се зове *Син*, о човеку чија освета онима који су његовог оца довели до корупције

истовремено треба да представља и искупљење за грехе његовог оца. Током Другог светског рата, са својих деветнаест година, Несбеов отац је постао добровољац на страни немачких окупатора Норвешке на Источном фронту, у борбама близу Лењинграда. Веровао је да су Совјети представљали већу опасност за Норвешку него што су то били нацисти. После рата норвешки суд је Пера Несбеа осудио на три године затвора.

Изгледа да је добровољно учешће Пера Несбеа у нацизму у једнакој мери прогонило Несбеа и распаљивало његову машту. „Једна од лекција које сам научио као млад је то да ствари увек треба сагледати са различитих страна” – рекао је. Несбе, који сада има 54 године, има издужено ситно троугласто лице. Када смо се срели у „Bolden & Moi”, угледном ресторану у Ослу који је Несбеу омиљени, његова јарећа брадица проширила се и на образе који нису бријани пар дана. Кожа му је била груба и изборана. Са ниско спуштеном штриканом капом, и са свим тим што је имао на себи, изгледао је као неки патуљак. Међутим, чим је скинуо ту капу, његово широко, високо чело учинило га је, одједном, некако префињено zgodним. Несбе је почео да говори као да је он био на месту свог оца: „ОК, верујем да Јевреји нису били баш популарни у Немачкој, али када смо чули за концентрационе логоре, нисмо у то поверовали. Људи просто нешто такво не раде другим људима.” Рекао ми је да не зна да ли је његов отац био члан Норвешке фашистичке партије која је сарађивала са нацистима. Тренутак касније казао је: „Можда и јесте.”

Пер Несбе, који је умро од рака 1994, препричавао је своје ратне авантуре својим синовима много пута, без стида и непријатности. „Мој отац би се озарио кад год би намеравао да исприча причу” – рекао је Несбе. Те приче су нашле своје место у *Црвендаћу*, роману о Харију Хулеу из 2000. године, чија се радња одвија час међу норвешким добровољцима ушанченим око Лењинграда раних четрдесетих година 20. века, час усред притајене неонацистичке завере у Норвешкој с краја миленијума, у којој учествују политичари на високим функцијама у влади. Несбе се према добровољцима опходи углавном саосећајно, тако да се при крају романа савремени норвешки фашисти чине много горим од својих претеча. Један од тих добровољаца пише у свом дневнику: „Одлуке које сам доносио у свом животу углавном су биле избор између два зла или више, и треба да ми се суди на основу тога... Радије сам ризиковао да донесем погрешну одлуку него да живим кукавички, као део неме већине.”

Када је Пер Несбе изашао из затвора, имао је проблем да нађе посао. На крају се запослио у фирми која је производила канце-

ларијски материјал. Желео је да буде самосталан, упркос свему, како каже Несбе, тако да је покренуо сопствени посао, продају кухињских апарата. Али то није ишло баш добро. Тонући у дугове, одбијао је да прогласи банкрот. Осећао је да су његове активности током рата учиниле нужним то да задовољи своје повериоце. Несбе је рекао да поштује свог оца због стоичког прихватања судбине, чак и онда када је то подразумевало напуштање градње куће из снова, што би њему и Несбеовој мајци омогућило да напусте свој мали стан. Кирстен, која је радила као библиотекарка, била је због тога љута на Пера. Једном приликом, када је Несбе био млад, мајка је њега и браћу повела на пут у Лењинград. Отац је притом сматрао да није паметно враћати се у Совјетски Савез.

„Био је искрен” – рекао је Несбе. „Никада није тражио изговор за сопствени избор. Био је особа која себи никада није дозволила луксуз да има *лажан живоћ*.” *Лажан живоћ* је израз из Ибзенове драме *Дивља њајка* и односи се на утешне илузије којих се људи држе да би лакше подносили живот.

Модерни скандинавски крими-роман готово да је и настао у шездесетим годинама прошлог века са Мај Шевал (Мај Сјовал) и Пером Валеом (Пер Вahlen), шведским паром који је позајмио реалистичке елементе од деветнаестовековног романа и претворио крими-жанр у облик друштвене критике. Иако се шведска социјална демократија развијала после рата, влада је била повезана са бизнисом. Шевалова и Вале су били чланови Комунистичке партије Шведске, сматрали су да је држава благостања само параван за пљачку радничке класе и били су згрожени над оним што су видели као ћорсокак подмитљиве, бирократске социјалне демократије у Шведској. То је представљало плодно тло за крими-роман. Према њиховом строгом посматрању ствари, капиталистички злочини дешавали су се свуда, а листа осумњичених била је дугачка.

Један од мотива Шевалове и Валеа за бављење овим жанром је да своја гледишта изнесу пред што ширу публику, што је жеља која је покретала и многе од њихових следбеника, нарочито од међународне славе данског писца Петера Хега (Peter Høeg) и његове књиге *Осећај љосиођице Смиле за снеџ* објављене у Сједињеним Државама 1994. године. Данас постоји око стотину скандинавских крими-писаца који су превођени на енглески, укључујући и Ану Холт, бившу министарку правде у Норвешкој. За Скандинавију, крими-прича постала је оно што је сонет био за Енглеску елизабетанског доба: књижевна форма као заштитни знак.

Тај велики налет имао је и своје друге узроке. Један од њих је атентат на шведског премијера Улофа Палмеа, 1986. Палме је упуцан у леђа једне зимске вечери док је пешке ишао кући из биоскопа.

Његово убиство никада није решено, али листа осумњичених укључује готово сваку претњу шведском друштву, прошлу и садашњу, од залуталих социопата до неонациста, левичарских терориста, и екстремних присталица апартхејда из Јужне Африке. Несбеов издавач Тригве Ослунд је рекао да је убиство Палмеа проширило немир и на Норвешку и Данску, са којима је Шведска тесно повезана у друштвеном, политичком и језичком погледу.

Параноја изазвана Палмеовим убиством донела је скандинавском крими-роману једну запањујућу виталност. Да није било тог атентата, можда никада не би било ни Стига Ларсона, чија левичарска *Трилогија Миленијум*, започета романом *Девојка са тешковом змаја* сугерише читаву једну огромну мрежу завере. Женски лик из те књиге, Лизбет Саландер, има исто име као Палмеова удовица. Један од романа шведског писца Хенинга Манкела (Henning Mankell), *Проблема тичан човек* из 2009, бави се такође афером Палме. Манкел је уз то написао и драмски комад о атентату. У књизи *Друго време, други животи* из 2003. Лејфа Персона (Leif Persson), такође Швеђанина, Палмеово убиство представља подлогу за злокобну атмосферу романа. „Овде ништа више није исто откад су убили Палмеа” – изговара један полицијски истражитељ.

Још један од разлога за процват крими-жанра, нарочито у Норвешкој, био је проналазак нафте на норвешкој обали, 1969. године. Од касних седамдесетих профит је почео да се улива у норвешку привреду. Док је богатство јачало државу благостања – у Норвешкој су здравствена нега и више образовање практично бесплатни – то је створило и нови сталеж привилегованих. Криминалистички роман био је ефектно средство за изражавање страхова и огорчености.

Ново национално богатство постало је отворено и за гласове попут Несбеовог, који су отвореније критиковали друштво, понекад и прилично дрско. Године 2011. Андерс Беринг Брејвик убио је 77 људи, од којих су већина били синови и кћери домаће либералне политичке елите, које је Брејвик гонио и сатерао до обале острва. Несбе је за британски *Independent* изјавио да је био поносан на уздржаност своје земље поводом овог масакра, али се такође и жалио да су се Норвежани „заљубили у [своју] реакцију на ту трагедију” честитајући сами себи због тога што су били „тако мирни, мудри и пуни љубави.” Несбеове примедбе су заправо прошле без коментара у Норвешкој, где домаћа самозадовољна ускогрудост може сама по себи да буде разлог за понос. „Понекад умемо да будемо превише самоуверени и превише ускоумни” – рекао је Јенс Столтенберг.

Брејвик је био монструозни изузетак. У земљи која је имала само четрдесет пет убистава у протеклој години, свако убиство је локално и блиско. „Неко убиство у Ослу или у забаченом, малом шведском граду или селу је шокантан догађај” – рекао ми је Несбе. У његовим романима, како он каже, убиства постају „симболи других ствари, хаоса, страха да је оно што видимо као сигурну и стабилну цивилизацију заправо само глазура.”

Несбеове крими-приче имају мало тога заједничког са традицијом левичарске друштвене критике која је обликовала шведске писце као што су Шевалова и Вале, Ларсон и Манкел. Они никада не би са симпатијама писали о норвешким добровољцима са спољне стране Лењинграда. Иако Несбеова запажања у вези са друштвом могу бити заједљива, он се труди да буде што мање идеолошки настројен. У *Слейом мишу* Хари описује норвешку економију интензивног коришћења ресурса, говорећи: „Управо смо извезли нашу природу и избегли да размишљамо. Ми смо нација пуна изненађења.” У његовом делу не постоје оне исте везе између капитала и корупције. Уместо тога, Несбеови зликовци укључујући боксера Аборицина, просветљеног убицу и отуђеног сина који је залутао у трговину дрогом.

Упркос свој тој језивој моралној двосмислености скандинавске криминалистичке прозе, најпознатији детективи овог жанра традиционално су представљали хероје. Чак и Лизбет Саландер, у својој разјареној освети мушким предаторима, остаје у границама неке врсте вишег морала. Али Хари Хуле, у оном степену у ком његова детективска ефикасност налази упориште у неморалности коју дели са оним кога гони а који је изван закона, ближи је америчким антихеројима овог жанра.

Снешко, Несбеово ремек-дело, експлоатише узнемиреност коју је у скандинавским земљама узроковала слутња да је уређена цивилизација можда само илузија. Роман почиње причом о мајци која оставља свог сина у колима док иде на састанак са љубавником. Када се врати, син јој на ухо шапуће: „Умрећемо.” Серијски убица убија неверне жене и Несбе постепено премешта та убиства из области злочина у проблематику очинства. Емоционалне издаје и чин убиства делују готово идентично. Убица оставља обележје тако што узме део тела своје жртве и искористи га да би направио снешка у жртвином дворишту. Како роман напредује, лик тог снешка постаје симболика наивности веровања у светост брака. Харијева потрага за убицом преплиће се са његовом мучном везом са Ракел, повременим љубавницом, и са њеним сином Олегом, према коме се Хари односи као да је његов. Како се испоставља касније, убица је неки доктор – симбол рационалности и

уређености једне земље у којој социјализована медицина представља национални амблем.

Несбеово сламање рационалности и реда је само по себи крајње рационално и уређено. Дон Бартлет, британски преводилац који је радио на неколико Несбеових романа, рекао је: „Несбе види неку сцену, следи пауза, а онда нагло прелази на следећу сцену. Тачно се види да размишља као неко ко често посећује биоскоп.” Несбе често изоставља субјекат из реченице, убрзавајући темпо. Бартлет сматра да је Карл Уве Кнаусгор (Karl Ove Knausgård), још један од познатих Норвежана кога је такође преводио, случајно почео да ради исту ствар.

Несбе понекад постиже своје ефекте науштрб нормалних људских осећања. Тај његов корак може ликове да спљошти у карикатуре. Што се тиче жена, приписује им или бруталност или бујну сентименталност. Чак и по стандардима криминалистичке прозе, Несбе може превише да се задуби у истанчане ритмове свог спектакла нечовечности, да се заглиби у сваки покољ и тиме задржи ток радње. Несбе ми је рекао да дубоко поштује рад Френка Милера, аутора стрип-романа *Град греха* и *300*, и да понекад његов афинитет ка стрипу надвладава његов истанчан укус. У *Сину* један од негативаца другом негативцу одсеца очне капке које хирурзи замењују користећи кожицу са његовог пениса. Несбе пише: „Смрдело је на сурутку са курца када би ујутру протрљао очи.” Квалитет његове прозе је засебан аспект његовог писања, који често бива жртвован захтевима темпа и заплета.

У средњој школи Несбе је занемарио учење да би се посветио фудбалу. Постао је звезда тима у Молдеу. „Пимпловао сам као славни када сам имао седамнаест” – рекао ми је, када је имао и свој деби са фудбалским клубом Молде, врхунским норвешким фудбалским клубом. Када му је било осамнаест, освојио је награду за најбољег јуниорског играча у оквиру престижног Купа Норвешке. Али истегнути лигаменти у оба колена учинили су спортску каријеру немогућом, а није имао ни довољно бодова да упише колеџ. Придружио се Ратном ваздухопловству и провео годину дана на усамљеном северном шпицу Норвешке, где је био запослен на неком управном положају. Док је био тамо учио је да би се уписао у пословну школу, а своје слободне сате проводио је читајући, свирајући гитару и слушајући музику.

Пошто је примљен у Норвешку школу економије у Бергену, током лета бавио се разним пословима – био је таксиста, радник у фабрици, поморски трговац. Следећих неколико година након дипломирања провео је радећи у Ослу као финансијски аналитичар. Током ноћи свирао је гитару и певао у силно популарном бенду

„Di Derge” („Они момци”), који је 1996. освојио Гамленгову награду, највеће норвешко културно признање. Несбеов бивши пријатељ из бенда Еспен Стенхамер рекао ми је да је Несбе кад је био млад понекад био толико узбуђен због пажње публике да је фалширао док је певао и свирао. Несбе ми је криминалистички роман описивао као „књижевни панк-рок”, поредећи везу панк публике и музичара са бине са читаоцима који урањају у пишчеве манипулације са жанровским конвенцијама.

Његов први роман, *Шиммиш*, објављен је 1997. Написао га је за неколико недеља током одмора у Аустралији. Никада није био страствени читалац крими-романа, али изабрао је баш тај жанр зато што му је деловао лакше за писање него мемоари његовог живота као рок звезде, што му је тражио пријатељ издавач.

Несбе живи сам у дуплекс стану у луксузном кварту Мајорстуен у Ослу. Има четрнаестогодишњу ћерку Селму која живи у близини са својом мајком. Одбија да прича о њима, тврдећи да Селмина мајка, са којом се никад није оженио, „не воли светла рефлектора”. На првом спрату налази се Несбеова спаваћа соба. Велика фотографија пуног месеца виси изнад његовог кревета. Када сам га посетио, у марту, пењали смо се светлоцрвеним спиралним степеништем до велике просторије подељене на кухињу, дневну собу и његову канцеларију. Компјутер је био постављен на сто боје светлог дрвета и окренут према прозору, одакле се поглед пружао преко мноштва дивних кровова Осла до ниских планина надомак града. Велика фотографија полумесеца, чија тамна страна се у виду силуете јасно оцртавала наспрам неба, била је окачена у близини. Те фотографије месеца биле су из мисије Аполо 13, мисије „Хјустоне, имамо проблем” – како би то рекао Несбе. Електрична гитара била је постављена на сталак тик испред стола. Са стране се налазила светлоцрвена столица са чулним прегибима – пао ми је на памет надреалистички назив „биоморфна” – и упарени отоман у облику лопте.

Обучен у дукс са капуљачом, фармерке и патике, Несбе је правио кафу. Сели смо за дугачак дрвени сто, док се музика Рики Ли Џонс чула негде у позадини. Несбе је говорио о томе да су Ибзенове драме сличне криминалистичким причама по томе што не откривају своје тајне, односно своје злочине, све до последњег чина. Док је био млад, Кнут Хамсун је био један од његових омиљених писаца, рекао је, без обзира на то што Хамсунови романи нису спадали у обавезну школску лектуру. Несбе је рекао и то да се дивно начину на који у Хамсуновој прози „нека особа лаже и ви знате да лаже. Само треба да окренете новчић и добијате истину.”

Након што смо устали и пошли, Несбе се зауставио испред вијугаве црвене столице. „Шта мислите да би ово требало да буде?” – питао ме је. Рекао сам му да не знам. „Погађајте.” Размислио сам мало и опет му рекао да не знам. „Хајде” – рекао је – „покушајте.” Рекао сам да то личи на неку врсту биоморфне столице. Несбе се самозадовољно смејулио. „Очигледно, то је мајка која рађа дете” – казао је. „Столица је ту мајка, а лопта је дете. А оно је пупчана врпца” – додао је указујући ми на дебели црни канап којим је отоман био везан за столицу.

Низ степенице, Несбе ме је одвео у собу своје ћерке, која је у истој мери била и храм његових личних подухвата и интересовања и женска тинејџерска спаваћа соба. Несбе је страствени планинар, па је тамо с једне стране собе био постављен вештачки зид за пењање. На једној полици налазила се група фотографија. На једној је приказан Несбе из неког раног периода бенда „Di Derge”. Четири загрљена музичара са гримасама направљеним за сликање. Несбе изгледа зачуђујуће младо: бледог и глатког лица испод шарене штрикане капе, са дрским, панкерским ставом. Његов брат Кнут, који је умро прошле године, од рака, у педесет другој, био је поред њега. Дуга плава коса падала му је преко лица. „Изгледа као Курт Кобејн!” – узвикнуо је Несбе, као да је ту сличност први пут приметио. Још пре ми је признао: „Све ствари за којима чезнем, то нису ствари из будућности. То су ствари које припадају прошлости.”

Напољу је било мрачно и зграда је била тиха. Несбе ме је испратио до врата а потом се задржао тамо, причајући о својим актуелним пројектима. Нарочито живо је причао о ТВ серији у којој Руси освајају и заузимају Норвешку у циљу да се домогну њене нафте. Ту нема пуцњаве, а ни Руси не ремете свакодневни живот људи. „Питање је, ако у материјалном смислу и даље имате исти живот, шта вам заправо значе велике речи као што су *слобода* или *независносћ*?” – рекао је Несбе. „Да ли сте и тада вољни да се борите за те велике речи? Изгледа као да имате да изгубите све, а нисте баш сигурни шта ћете постићи.”

Током једног посећеног вечерњег догађаја у Literaturhuset-у (Кући књижевности) у Ослу, где је неки психијатар испитивао Несбеа о његовом делу, писац је седео на ниској бини пред стотинак људи. Обучен у плави сако преко беле мајице и фармерке са педантно заврнутим ногавицама, у црним војничким чизмама, објашњавао је настанак својих романа: од кратког нацрта, преко детаљније обраде и јаснијих контура, до готовог дела, попут сценаристе који конструише сценарио. Несбе је велики љубитељ америчког *film noir*-а и пре него што је написао *Шичмиша* био је „више у крими-филмовима” него у крими-романима, као што је

сам рекао, и свиђа му се да замишља како се сцене одигравају на филмском платну пре него што их запише. Три његова романа разматрали су филмски студији, а на још једном од њих, *Крв и снег*, потписаном његовим псеудонимом Јохансен, тренутно ради Warner Bros. Са уздржаном, благо ироничном хвалисавошћу, саопштио ми је да је ноћ пре него што смо се нашли у „Volgen & Moi” вечерао са Ченингом Тејтумом, који ће као један од главних глумаца и режисера радити на филму *Син*.

У Literaturhuset-у је Несбе указивао на одговорност романописца у суочавању читаоца са моралним дилемама. Рекао је да се зло мења у зависности од тога ко га посматра. Позвао се на преображај Мајкла Корлеонеа из ратног хероја у гангстера убицу у филму *Кум*. Читаоци „постају морално изопачени”, рекао је, док прате Харија Хулеа на његовим силасцима у Пакао. „Многи разговори о злу полазе од чувара концентрационих логора” – рекао је. „Нисам сигуран да би одатле требало кренути.” Потом је наставио: „Постоји то ино зло, када ноћ пада, тај човек који... силује то дете... То је оно зло које ме занима. А то није тип за рад у немачком концентрационом логору.”

Несбе ми је касније послао e-mail у ком објашњава своја запажања. „Нисам сигуран у то да људи испраног мозга који следе наређења, без обзира на то колико су можда глупа, кукавичка, бесмислена и зла, представљају најчистије замисливо зло” – написао је. „Оно што тражим у својим антагонистима је чисто зло проактивног појединца... који ће свесно нанети бол другима без икаквих наређења, притисака одозго или пропаганде.” Иако је то занимљиво гледиште, био сам изненађен тиме колико често Несбе повлађује свом пориву да зло смести изван историје, у заблуделе појединце.

После интервјуа у Literaturhuset-у организован је пријем у кафеу. Несбе је јездио међу групама људи који су седели за дугим столовима и високим барским столицама. Опраштајући се, пољубио је у разголићено раме једну жену у средњим четрдесетим годинама, крими-писатељицу Сидсел Дален, са којом дели издавача. Гледао ју је у очи са провокативним осмехом. Она му је узвратила осмехом, након чега је Несбе отишао. По његовом одласку говорила је о Харију Хулеу: „Он има ту жену, Раquel, и она се појављује у свакој књизи. Са њом има секс кад год му то одговара, а може и да се удаљи. То је мушка перспектива. Јер да је све то обрнуто, и да је јунак женског пола, и да она има секс са неким мушкарцем онда када то пожели и да одлази у међувремену, свако би питао шта то није у реду са њом. Мислим да ме је тиме инспирисао да створим заиста јак женски лик. Желим да Раquel учиним живом.”

Следећег јутра Несбе ме је таксијем покупио испред хотела у ком сам одсео. Он нема свој ауто због тога што паркинг представља превелик проблем у Ослу. Уместо тога, ослања се на свој бицикл и на оно што он обешечачки назива „одговорним возачима” (designated drivers). Кренули смо ка аеродрому. Он је летео до Стокхолма да би се појавио у емисији „Скавлан”, некој врсти скандинавске „Чарли Роуз”. Урађена на мешавини норвешког, шведског и енглеског, то је једна од најпопуларнијих емисија у Европи. Несбе је седео напред. Иако је дан био облачан, носио је тамне наочаре.

Такси је убрзао на аутопуту, поред фарми и трговина аутомобилима. Несбе је зурио у пут испред себе и причао о начину на који се преплићу његово писање и његова активност у групи „Di Derge”, која и даље понекад наступа. „Ја заиста преузимам различите идентитете” – рекао је. „То што шета по бини је неки сасвим други лик. Понекад чак потпуно изађем из те улоге и само се смејем. Желим чисто да се уверим да разумеш шта се дешава, да ово није стварно. Твој задатак је да вриштиш зато што ја мрдам својом задњицом, да, и ти вриштиш. Добро. Сада смо се већ разумели.”

„Наравно, ја сам егзибициониста. Када седнеш да напишеш своју прву реченицу идеја са којом си почео, наравно да није: написаћу пет стотина страница и послаћу то некој издавачкој кући. Идеја је та да ће неко тамо, ко има шестогодишње образовање, помислити да је то велика ствар. Онда ће послати то неком дизајнеру који ће за тебе направити неке сјајне корице, људи ће платити много новца и прочитаће сваку јебену реч коју си ти написао. Затим, очекујеш од њих да ти прилазе на улици: ’Могу ли да се рукујем са тобом? Могу ли да добијем твој аутограм?’ То је та велика идеја коју имаш на уму када почињеш да пишеш. Ако није, не би требало то да пишеш.”

На аеродрому смо отишли у кафе, где је Несбе поручио сендвич и кафу. Флертовао је са младом Индијком за касом. Питао сам га шта јој је рекао. „Позвао сам је да изађемо” – рекао је. „Јеси?” – питао сам. „Не” – одговорио је.

Скоро свако са ким сам причао о њему споменуо је његов сирови порив за надметањем, неку врсту напетости која га, поред других ствари, нагони да не допусти друштву, нити историји, да имају последњу реч о његовом оцу. „Он воли увек да побеђује” – рекао је Јенс Столтенберг. Седећи у чекаоници код нашег излаза, Несбе и ја смо почели разговор о Мајклу Корлеонеу. Убрзо се Несбе расправљао са мном да би објаснио шта се догађало у Мајкловом уму, у првом делу филма *Кум*, када се Мајкл отарасио пиштоља након што је упуцао гангстера и полицијског капетана у ресторану у Бронксу. Несбе се толико примио на игру да, као ни ја, није чуо

објаву о промени нашег излаза. Врата су била затворена. „Зашто некеме не кажеш ко си?” – питао сам га. „Можда би нам отворили.” Изгледао је љут. „У Норвешкој се не постижу резултати тек тако” – рекао је. Пронашли смо пулт за информације на аеродрому, где је Несбе накомстрешен чекао да нека крупна жена ишчита његову карту. Након минута или тако нешто, рекла му је да ће нас сместити на следећи лет без обзира на то што је попуњен, зато што је он „један тако сјајан писац”. Поцрвенео је.

Последњих пет година Несбе се пење по планинама у околини Осла, а када је време ружно, у сали за вежбање. Сваке године иде на планинарско путовање у национални парк на Тајланду. „Већину тога што сам постигао у животу, постигао сам прилично лако” – рекао ми је Несбе. „Са планинарењем није тако. Имам страх од висине и морам да се суочим са сопственим страховима.”

Несбе је једног дана отишао у ту салу са једним од својих другова планинара, ћелавим човеком нежног изгледа који се звао Ерик, а ког је Несбе звао „Немац”, упркос томе што је био Данац и што му се, како ми је признао, није допадао тај надимак. Док је Ерик држао конопац, Несбе се пењао уза зид. Шарене вештачке стене, или ослонци, изгледали су као велики комади пластелина које су закачила нека деца. Несбе се промишљено пењао, испитујући један па други ослонац, пажљиво их хватајући и подижући стопала тек када би се осетио безбедним. Застао је и стојећи на два ослонца протресао шаке да би се ослободио укочености. Настављајући успон, зграбио је обема рукама по један ослонац и пустио ноге да ландарају, као да проверава, или можда показује, своју снагу.*

Превела с енглеског
Ружица Шеџрић

* Извор: Lee Siegel, „Pure Evil. Jo Nesbø and the rise of Scandinavian crime fiction”, *The New Yorker*, May 12, 2014.